

**SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYNARODOWEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ „ROLNICTWO
I GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA POLSKI
W RAMACH UNII EUROPEJSKIEJ”**

Małgorzata Kołodziejczak, Karolina Pawlak
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

W dniu 24 października 2008 roku na Wydziale Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt.: „Rolnictwo i gospodarka żywnościowa Polski w ramach Unii Europejskiej”. Konferencja, zorganizowana po raz piąty przez Katedrę Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, była związana z obchodami jubileuszu osiemdziesięciolecia urodzin prof. dr hab. Zbigniewa Adamowskiego, a patronat nad nią objęło Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Obrady rozpoczęły się sesją plenarną, podczas której wystąpili i powitali zgromadzonych gości: kierownik Katedry Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych oraz przewodniczący komitetu naukowego konferencji, prof. dr hab. Henryk Manteuffel, Jego Magnificencja Rektor SGGW, prof. dr hab. Alojzy Szymański, oraz Dziekan Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW, prof. dr hab. Bogdan Klepacki. Referat plenarny, poświęcony życiu i twórczości profesora Adamowskiego, wygłosił dr hab. Stanisław Stańko, prof. SGGW.

Warto podkreślić, że studia inżynierskie (1951-1953) Jubilat ukończył na Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu i tam też, już jako student, w Katedrze Polityki Agrarnej rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną. Prof. Adamowski odbył studia magisterskie (1954-1955) na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym SGGW, a stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych (1963) i doktora habilitowanego (1968) uzyskał na Wydziale Ekonomicznym nieistniejącej już Wyższej Szkoły Nauk Społecznych. Swą dalszą ścieżkę zawodową Jubilat związał z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie w latach 1967-1976 kierował Katedrą Ekonomiki

Rolnictwa, w okresie 1969-1973 był prodziekanem Wydziału Ekonomicznego, a w 1973 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego w zakresie nauk ekonomicznych. W latach 1976-1979 prof. Adamowski pracował w Katedrze Ekonomiki Rolnictwa Szkoły Głównej Planowania i Statystyki¹, a w 1979 roku powrócił do SGGW, początkowo obejmując kierownictwo Zakładu Ekonomiki Rolnictwa w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Polityki Agrarnej, a następnie pełniąc funkcję dyrektora tego Instytutu. W 1988 roku Jubilat uzyskał tytuł profesora zwyczajnego.

Zainteresowania naukowe prof. Zbigniewa Adamowskiego są związane z ekonomiką rolnictwa, polityką agrarną oraz ekonomiką, organizacją i zarządzaniem przedsiębiorstwami rolnymi, a w szczególności koncentrują się na takich zagadnieniach, jak:

- przeobrażenia ludnościowe na wsi polskiej,
- ekonomiczne i społeczne problemy rozwoju mechanizacji rolnictwa oraz usług produkcyjnych,
- funkcjonowanie spółdzielczości rolniczej,
- przemiany strukturalne w rolnictwie polskim,
- dochody i ceny w rolnictwie.

Godny uwagi jest znaczący dorobek naukowy Jubilata, liczący ponad 250 prac, oraz udział w kształceniu kadry ekonomistów rolnych. Wyrazem uznania dla działalności naukowej i dydaktycznej prowadzonej przez prof. Adamowskiego są wielokrotne nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz JM Rektora SGGW, a także funkcje powierzane mu w organizacjach naukowych.

Po zakończeniu sesji plenarnej obrady konferencyjne przebiegały w pięciu równoległych sekcjach tematycznych.

Obrady sekcji pierwszej „Polityka rolna i żywnościowa oraz czynnik ludzki w rolnictwie” poprowadził dr hab. Julian T. Krzyżanowski, prof. SGGW. Prezentowana problematyka badawcza obejmowała zagadnienia dotyczące całej gospodarki, a także obszarów wiejskich i samego rolnictwa. Skoncentrowano się na potrzebie, możliwościach oceny i mierzenia efektywności wydatków na rolnictwo generowanych przez Wspólną Politykę Rolną UE. Wskazano na złożoność oceny oraz na warunki, jakie powinny zostać spełnione do jej przeprowadzenia. Stwierdzono, że wartość dodana prowadzonej polityki rolnej tworzy się wówczas, gdy stosowane środki niwelują słabości rynku lub generują pożądane dobra publiczne i efekty zewnętrzne bez kreowania niepożądanych kosztów alternatywnych. Dokonano również przeglądu WPR, ze szczególnym uwzględnieniem płatności bezpośrednich. Podjęto próbę oceny zmian proponowanych na lata 2013-2020 z punktu widzenia Polski.

Poruszono kwestię zakresu i poziomu korzystania ze wsparcia finansowego z funduszy unijnych przed- i poakcesyjnych przez gospodarstwa sadownicze na Lubelszczyźnie. Wykorzystanie środków finansowych z programów pomocowych UE było bardzo małe i należało przede wszystkim do producentów. Przeznaczano je na powiększanie areалу upraw, poprawę zaplecza przechowalniczego i infrastruktury oraz zakup maszyn i sprzętu rolniczego. Na słabe korzystanie z pomocy unijnej miały wpływ: brak informacji, zbyt duża formalności, a także brak własnych środków finansowych na pokrycie kosztów inwestycji oraz obawa przed zaciągnięciem kredytu.

¹ Obecnie Szkoła Główna Handlowa.

Przeanalizowano również znaczenie oraz wskazano na istniejące słabości stosowanego systemu wsparcia gospodarstw rolnych Unii Europejskiej, a także korzystne przekształcenia inspirowane płatnościami bezpośrednimi. Zaznaczono, że w nowych warunkach istnieje nadal potrzeba podtrzymywania płatności bezpośrednich jako narzędzia komplementarnego z innymi rozwiązaniami.

W kolejnym wystąpieniu zwrócono uwagę na problem bezrobocia, które w wyniku zmian systemowych wywołało konieczność poszukiwania aktywizacji zawodowej osób w wieku produkcyjnym. W wielu przypadkach alternatywą dla bezrobocia stało się podjęcie własnej działalności gospodarczej. Mieszkańcy obszarów wiejskich, którzy zdobyli już doświadczenie w prowadzeniu własnego przedsiębiorstwa, mimo iż w czasie badania nie byli aktywnymi przedsiębiorcami, znacznie częściej byli skłonni do ponownego rozpoczęcia działalności gospodarczej.

Zaprezentowano również problematykę kwotowania produkcji mleka w Polsce w odniesieniu do wielkości wynegocjowanych limitów produkcyjnych, zmian, jakie zaszły w produkcji mleka w latach 2004-2007, a także konsekwencji likwidacji systemu limitowania produkcji. Wysunięto tezę o braku istotnego znaczenia likwidacji systemu kwotowania produkcji mleka dla polskich rolników.

W dalszej części scharakteryzowano potrzeby rolników w zakresie różnych form wsparcia gospodarstw rolnych ze strony otoczenia instytucjonalnego w nowych warunkach dla rolnictwa, jakie wynikają z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Analizie poddano te formy wsparcia i instytucje, które zdaniem rolników mogą najskuteczniej przyczynić się do przekształceń i rozwoju gospodarstw. Potencjalne możliwości modernizacji gospodarstw rolnicy wiążą z pozyskiwaniem środków unijnych, a jako najważniejsze, w kontekście rozwoju gospodarstw, są postrzegane te instytucje i formy wsparcia, które wychodzą naprzeciw potrzebom rolników. Dotyczy to również takich form wsparcia instytucjonalnego, jak doradztwo i szkolenia, dostęp do kredytów czy też pomoc w kompletowaniu dokumentów związanych z wykorzystaniem zewnętrznych źródeł finansowania.

Dokonano również oceny alokacji środków finansowych Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2004-2006 z wykorzystaniem metod optymalizacyjnych. Przeprowadzono symulacje modelowe alokacji środków PROW przy zmiennych współczynnikach funkcji celu, a wyniki zostały porównane z faktycznie dokonaną przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi alokacją środków finansowych pomiędzy działania PROW 2004-2006. Zauważono istotne różnice. Zdaniem ekspertów, rozwój wsi i rolnictwa powinien być ukierunkowany na poprawę standardów gospodarowania i wzmacnianie konkurencyjności, nie są oni jednak zwolennikami działań socjalnych wspierających bieżące dochody rolników. Alokacja z wykorzystaniem modelu bazującego na opinii rolników jest natomiast bliższa ich bieżącym oczekiwaniom.

Podjęto próbę ukazania zakresu oddziaływania typu rolniczego jako czynnika różnicującego poziom wsparcia gospodarstw środkami UE. Ponadto, ukazano wpływ wielkości ekonomicznej na cechy ilościowe i jakościowe zasobów pracy. Oceny cech ilościowych dokonano na podstawie liczby osób pełnozatrudnionych pracujących w gospodarstwach, natomiast cech jakościowych – na podstawie wykształcenia ogólnego i rolniczego. Wykazano, że najkorzystniejszą strukturą wykształcenia wyróżniały się gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 20 ESU i powyżej.

Dyskutowano również na temat szybkich zmian dostosowawczych w polskim przemyśle spożywczym, które nastąpiły w wyniku akcesji Polski do UE. Otwarcie wspólne-

go rynku europejskiego wystawiło zakłady przetwórcze na dużą konkurencję, stwarzając jednocześnie szansę zbytu dla ich produktów. Przeszły obowiązywać bariery celne, a o sukcesie na rynku decydują cena i jakość produktu oraz sprawność działania kadry zarządzającej.

Omówiono możliwości zastosowania nowoczesnych technologii w edukacji, szczególnie uwagę zwracając na znaczenie e-learningu dla edukacji obszarów wiejskich. Wyznacznikiem przydatności e-learningu będzie to, jak wiele osób zaadoptuje tę metodę i rzeczywiście będzie z niej korzystać. Mimo iż zastosowanie e-learningu jest związane z poniesieniem wysokich nakładów kapitałowych, to jednak można je pozyskać z różnych funduszy i programów unijnych.

W dalszej części obrad wykazano, że instrumenty WPR, stworzone dla wspierania gospodarstw rodzinnych, nie przystają do przedsiębiorstw rolnych z krajów byłego bloku wschodniego. Wysoka dochodowość pracy własnej w tych krajach, gdzie na jedną osobę świadczącą pracę nieopłaconą pracuje od kilku do kilkuset pracowników najemnych, uzyskana przy bardzo niskiej produktywności pracy, była możliwa w wyniku niskich kosztów pracy najemnej i wsparcia finansowego.

Kolejny prelegent scharakteryzował zależności istniejące pomiędzy poziomem kapitału ludzkiego rolników a wynikami ekonomicznymi kierowanych przez nich gospodarstw. Rolnicy reprezentujący wysoki poziom kapitału ludzkiego osiągnęli korzystniejsze wyniki ekonomiczne mierzone dochodem rolniczym, przychodami spoza gospodarstwa czy nadwyżką ekonomiczną. Gospodarstwa tych rolników mają również większe szanse rozwojowe.

Przedstawiono także zmiany wybranych elementów sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w latach 2002-2007, wskazano na występowanie dużego zróżnicowania regionalnego na poziomie województw oraz zasygnalizowano powody owego zróżnicowania. Zwrócono też uwagę na regionalną różnorodność zmian zachodzących w tym względzie oraz potrzeby wsparcia regionów najsłabszych.

Odniesiono się do znaczenia rolnictwa w gospodarce narodowej w Polsce w ujęciu makroekonomicznym i regionalnym, w zakresie potencjału wytwórczego oraz wyników produkcyjnych i dochodowych. Wykazano, że rolnictwo w Polsce pozostaje nadal znaczącym sektorem gospodarki narodowej, a po integracji z UE sytuacja w ujęciu sektorowym stabilizuje się, przy czym znaczenie gospodarcze rolnictwa jest dość mocno zróżnicowane regionalnie.

Obradom sekcji drugiej, zatytułowanej „Handel rolny i międzynarodowe stosunki gospodarcze”, przewodniczyli dr hab. Ewa Drabik, prof. SGGW oraz dr hab. Stanisław Stańko, prof. SGGW. W wygłoszonych referatach podjęto między innymi problematykę funkcjonowania rynku cukru w UE. Uznano, że po drugim roku reformy tego rynku jej główny cel, czyli ograniczenie produkcji cukru o 1/3, został osiągnięty. Dla polskich cukrowników oznacza to zamykanie cukrowni, a dla plantatorów – masową rezygnację z uprawy buraków cukrowych, co w konsekwencji może doprowadzić do wejścia Polski w rolę importera netto cukru.

Dyskutowano również na temat organizacji rynku pierwotnego owoców w Polsce, posługując się przykładem rejonu grójeckiego. Stwierdzono, że głównym kanałem zbytu owoców jest sprzedaż przez pośredników, którzy przejmują część zysków w łańcuchu dystrybucyjnym i jednocześnie wydłużają łańcuch dostaw owoców. Dominacja tych kanałów sprzedaży wynika z niskiego stopnia integracji poziomej wśród sadowników. Stymulowanie rozwoju form współpracy między producentami jest zatem nie tylko

sposobem na poprawę opłacalności produkcji i zwiększenie ich siły przetargowej, lecz także warunkiem koniecznym dostępu do mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej na rynku owoców, w tym – do wsparcia finansowego z budżetu UE.

Ponadto, poruszono kwestię poziomu jakości handlowej owoców na rynku krajowym w świetle wymagań UE. Oceny dokonano na poziomie rynku pierwotnego w województwie lubelskim. Jak wynika z przeprowadzonych badań, producenci dysponują owocami bardzo zróżnicowanymi pod względem jakości handlowej, a dowolność w ocenie poziomu tej jakości powoduje, że deklarowana klasa jakości nie jest jednoznaczna u wszystkich uczestników obrotu, co więcej – nie zawsze jest też jednoznaczna z określoną normą UE. Stosunkowo niski jest również poziom jednorodności owoców w opakowaniu i etykietowania owoców. W związku z powyższym wysunięto wniosek, że poziom jakości handlowej owoców produkowanych w kraju jest relatywnie niski, a ich przygotowanie do sprzedaży niejednokrotnie nie spełnia nawet minimalnych wymagań. Postulowano również konieczność podjęcia szeroko zakrojonych działań upowszechniających wiedzę o standardach jakościowych.

Na potrzebę wzrostu jakości handlowej dopuszczonych do obrotu produktów wskazano także w odniesieniu do rynku artykułów mleczarskich oraz przetworów z mięsa czerwonego. Odwołując się do wyników urzędowej kontroli żywności prowadzonej przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych omówiono stosowanie nieuczciwych praktyk handlowych, polegających na: fałszowaniu środków spożywczych przez dodanie substancji zmieniających ich skład lub obniżających ich wartość odżywczą, odjęciu lub zmniejszeniu zawartości jednego lub kilku składników decydujących o wartości odżywczej lub innych właściwościach środków spożywczych, prowadzeniu zabiegów ukrywających ich rzeczywisty skład lub nadających im wygląd środków spożywczych o należytej jakości oraz nieprawidłowym oznakowaniu środków spożywczych.

Analizie poddano także rynek roślin ozdobnych. W referacie przedstawiono zmiany w produkcji i handlu zagranicznym roślinami ozdobnymi w Polsce w latach 1990-2005. Zwrócono uwagę, że pomimo istnienia wysokich barier celnych, od 1990 roku systematycznie wzrastał import produktów kwiatarskich do Polski, co jednak nie było przeszkodą w rozwoju produkcji krajowej. Podkreślono, że po akcesji Polski do UE nie odnotowano dalszego wzrostu importu, a wręcz przeciwnie – jego spadek, co było związane z częściowym nasyceniem się krajowego rynku. Wykazano, że Polska jest znaczącym eksporterem szkółkarskiego materiału ozdobnego, a posiadane atuty, w postaci dogodnego położenia gospodarczego, taniej siły roboczej czy warunków klimatycznych sprzyjających aklimatyzacji roślin w krajach północnych i wschodnich, należałoby wykorzystać do dalszego rozwoju szkółkarstwa. Nie należy natomiast spodziewać się wyraźnego wzrostu produkcji pod osłonami oraz produkcji cebul kwiatowych.

W kolejnym wystąpieniu przybliżono skutki stowarzyszenia i integracji Polski z UE dla rozwoju wymiany handlowej, ze szczególnym uwzględnieniem handlu towarami rolno-spożywczymi. W konkluzji wskazano, że przystąpienie Polski do UE wywołało efekt kreacji i przesunięcia handlu artykułami rolno-spożywczymi, który był silniejszy po stronie eksportu do UE niż importu z UE, co wynikało z przewagi konkurencyjnej polskich produktów rolno-żywnościowych nad UE oraz innymi krajami na rynku światowym.

W dalszej części obrad skoncentrowano się na perspektywach rozwoju handlu zagranicznego produktami mięsnymi w Polsce i UE w warunkach potencjalnej liberalizacji światowego handlu rolnego oraz jej braku. Posługując się matematycznym modelem równowagi ogólnej Global Trade Analysis Project (GTAP), określono możliwości rozwoju polskiego handlu zagranicznego mięsem, podrobami i przetworami mięsnymi oraz pozycję Polski w wewnątrzspółnotowym handlu artykułami mięsnymi, a także perspektywy rozwoju wymiany handlowej produktami mięsnymi UE z krajami trzecimi. Stwierdzono, że impuls do rozwoju wymiany handlowej, jaki dało włączenie Polski w obszar Jednolitego Rynku Europejskiego i przyjęcie zasad Wspólnej Polityki Handlowej UE, powoli wygasa, a nasilenie tendencji liberalizacyjnych w światowym handlu rolnym może prowadzić do obniżenia wartości eksportu i wzrostu wartości importu produktów mięsnych z/do Polski i UE. Ustalono, że skutki redukcji taryf celnych i zniesienia subsydiów eksportowych mogą być bardziej dotkliwe dla pozostałych krajów UE niż dla Polski i prowadzić do wykreowania rosnącego deficytu w handlu produktami mięsnymi UE z krajami trzecimi. Polska do 2015 roku powinna pozostać eksporterem netto artykułów mięsnych.

Pozostając w obszarze analiz prospektywnych, omówiono perspektywy handlu zagranicznego artykułami spożywczymi Polski i Regionu Jarosławskiego w warunkach oczekiwanego przystąpienia Rosji do Światowej Organizacji Handlu (WTO). Odnotowano, że wartość eksportu z Regionu Jarosławskiego do Polski charakteryzuje się stabilną dynamiką wzrostu, natomiast relatywnie niski poziom importu świadczy o niewykorzystanym potencjale we wzajemnych stosunkach gospodarczych, szczególnie w zakresie handlu artykułami żywnościowymi. Sformułowano tezę, że przystąpienie Rosji do WTO pozwoli zdynamizować wymianę handlową produktami rolno-spożywczymi między tymi partnerami gospodarczymi.

Następnie zaprezentowano model równowagi cząstkowej Agricultural Member States Modeling (AGMEMOD) i możliwości jego zastosowania w prognozowaniu i symulacjach na rynku rolnym. Przedstawiono wstępne wyniki projekcji zmian na rynku trzody chlewnej i mięsa wieprzowego w zależności od kształtowania się wzajemnego kursu wymiennego euro w stosunku do złotego. Przewidziano, że ponad 20-procentowe wzmocnienie złotego, w perspektywie do 2020 roku, może skutkować: 12-procentowym spadkiem cen, 11-procentowym spadkiem pogłowia trzody chlewnej i produkcji wieprzowiny, 50-procentowym zmniejszeniem eksportu i 3-procentowym spadkiem spożycia konsumpcji wieprzowiny *per capita* na skutek zmian relacji cenowych na rynku mięsa w Polsce.

Uwagę poświęcono również problemom budowy rynku produktów regionalnych i tradycyjnych w Polsce, podkreślając z jednej strony małą pojemność tego rynku, wynikającą, między innymi, ze słabej znajomości produktów tradycyjnych wśród polskich konsumentów, a z drugiej – jego odrębność i słabą dystrybucję produktów. Ponadto, uwypuklono problemy funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw zajmujących się handlem żywnością w warunkach integracji europejskiej. Zauważono, że sytuacja ekonomiczna tych przedsiębiorstw jest korzystna, jednak – aby ułatwić rozwój polskich firm i przyciągnąć zagranicznych inwestorów – jest konieczne zmniejszenie ryzyka i kosztów wynikających z niejednoznacznych i niestabilnych regulacji prawnych, a także nadmiaru wymogów formalno-prawnych.

W kolejnym wystąpieniu poruszono problematykę zachowań nabywczych konsumentów na rynku dóbr szybko zbywalnych w latach 1992-2007, uwypuklając tendencję

konwergencji zwyczajów zakupowych konsumentów polskich i europejskich. Z przeprowadzonych badań wynika, że głównym czynnikiem decydującym o wyborze sklepu są przesłanki ekonomiczne oraz, że wyhamowaniu uległa dotychczas wzrostowa tendencja odsetka konsumentów udających się na zakupy pod wpływem prowadzonych akcji promocyjnych. Wskazano, że stale poszerza się grono osób dokonujących zakupów w sklepach samoobsługowych, a także systematycznie rośnie poparcie społeczne dla rozwoju sieci super- i hipermarketów.

Następny prelegent poruszył problematykę wpływu zmiany przeznaczenia gruntu w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego na jego wartość. Na podstawie analizy przeprowadzonej na terenie gminy Piaseczno w latach 2003-2007 stwierdzono, że zmiana funkcji gruntu z rolnej na budowlaną skutkowałą wzrostem wartości nieruchomości średnio o 36%. Dodatkowo potwierdzono trudności w prognozowaniu skutków finansowych zmian planistycznych, do których należą, między innymi, wpływy do budżetu gminy z tytułu opłat planistycznych.

Odniesiono się również do teorii aukcji – jednej z prężnie rozwijających się dziedzin współczesnej teorii ekonomii. Dokonano przeglądu podstawowych rodzajów i modeli aukcji, dowodząc że aukcja koni arabskich *Pride of Poland*, odbywająca się corocznie w Janowie Podlaskim, jest typowym przykładem aukcji symetrycznych.

Obrady sekcji trzeciej dotyczyły „Ekonomicznych aspektów produkcji rolniczej i przetwórstwa rolnego” i toczyły się pod przewodnictwem dr Marii Parlińskiej. Przedstawiono analizę wyposażenia w czynniki wytwórcze nowych regionów na tle regionów byłej UE, a także wyposażenia w siłę roboczą, ziemię oraz w kapitał, w zależności od siły ekonomicznej gospodarstw. Wykazano, że regiony państw nowoprzyjętych w wyniku rozszerzenia UE w 2004 roku, w tym również Polski, odznaczają się niskim poziomem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, nie przekraczającym 20 ESU.

Ukazano istotne czynniki determinujące zaawansowanie więzi integracyjnych, jak również perspektyw rozwoju powiązań integracyjnych zachodzących pomiędzy rolnictwem a przemysłem spożywczym w województwie podkarpackim. Należy przypuszczać, że funkcję integratora będą pełnił głównie, jeśli nie jedynie, podmioty przetwórstwa spożywczego. Wynika to ze słabości bardzo rozdrobnionego rolnictwa, zwłaszcza w południowo-wschodniej części Polski.

Podjęto próbę oceny sytuacji ekonomiczno-organizacyjnej spółdzielczych grup bankowych, stowarzyszonych w Unico, która jest europejską organizacją ponadwspólnotową. Stwierdzono, że mimo iż organizacje stowarzyszone w grupie bankowej Unico należą do najlepiej rozwiniętych systemów spółdzielczości bankowej, to jednak między sobą wykazują duże zróżnicowanie.

Dyskutowano również na temat wpływu rozszerzenia UE na rozwój polskiego sektora spożywczego, w tym na działalność przedsiębiorców w zakresie kreowania i wprowadzania nowych produktów. Rodzime przedsiębiorstwa wprowadzają innowacje, które bardzo szybko podążają za światowymi trendami. Podkreślono, że jakość i unikalność oferty asortymentowej będzie determinowała konkurencyjność polskich przedsiębiorstw i zdolność przetrwania na rynku.

Przedstawiono cztery klasyfikacyjne modele prognozowania upadłości ekonomicznej gospodarstw rolniczych zbudowane na podstawie danych panelowych, którymi były liniowa funkcja dyskryminacyjna, probitowy model dla danych połączonych, probitowy model z efektami losowymi oraz sieć neuronowa. Ich zbliżona jakość wskazuje na liniowość sformułowanego zadania.

Zaprezentowano także wykorzystanie wielowymiarowych metod statystycznych do analizy wyników ekonomiczno-produkcyjnych gospodarstw rolnych w wybranych państwach UE. Zastosowano tutaj trzy metody statystyczne, mianowicie analizę składowych głównych, analizę k-średnich oraz analizę skupień. Wstępnie stwierdzono, że na podział państw wpływają czynniki regionalne, położenie, wzajemne oddziaływania ekonomiczno-gospodarcze oraz długość czasu pozostawania członkiem Wspólnoty.

Szeroko dyskutowano nad statystyczną analizą wielowymiarową wyników produkcyjno-ekonomicznych gospodarstw rolnych krajów UE w 2005 roku, w której wykorzystano metodę analizy skupień. W wyniku grupowania otrzymano pięć jednorodnych skupień gospodarstw w krajach UE. Dla utworzonych grup typologicznych gospodarstw przeprowadzono analizę finansową, która wskazała jednoznacznie na znaczące różnicowanie wyników zarówno produkcyjno-ekonomicznych, jak i finansowych gospodarstw rolnych w krajach UE. Sporządzenie pogłębionych analiz dotyczących sytuacji ekonomicznej dużej zbiorowości jednostek powinno być wspierane wykorzystaniem metod analizy wielowymiarowej, które umożliwiają syntetyczną i pełną ocenę sytuacji obiektów opisanych wieloma cechami.

W dalszej części obrad omówiono zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne potencjału produkcyjnego oraz efektywności wytwarzania w rolnictwie regionów Polski i Niemiec. Wykazano, że rolnictwo polskie i niemieckie charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem międzyregionalnym w zakresie analizowanych cech. Podkreślono, że rolnictwo w regionach niemieckich ma relatywnie mniejsze znaczenie w gospodarce narodowej niż rolnictwo regionów polskich. Do regionów niemieckich, w których rolnictwo odgrywa względnie istotną rolę w gospodarce, można zaliczyć kraje związkowe części północno-wschodniej, północno-zachodniej oraz części centralnej. W Polsce rolnictwo ma najwyższy udział w tworzeniu wartości dodanej w województwach części północno-wschodniej, wschodniej i centralnej.

W kolejnym wystąpieniu przedstawiono procesy koncentracji i konsolidacji, przejawiające się w przejmowaniu przedsiębiorstw przemysłu spożywczego przez inwestorów krajowych i międzynarodowych, które doprowadziły do znacznej koncentracji w niektórych jego działach, w szczególności w produkcji piwa, wina oraz wyrobów tytoniowych.

Dyskutowano również na temat zalet i wad dzierżawy rolniczej oraz motywów, jakimi kierowano się wydzierżawiając nieruchomości rolne od ANR i z innych źródeł w województwie warmińsko-mazurskim. Dzierżawa pozwalała rolnikom powiększyć swoje gospodarstwo oraz umożliwiała uzyskanie dopłat unijnych.

Wskazano na zależności pomiędzy wybranymi czynnikami wynikającymi z wewnętrznej sytuacji gospodarstw a częstotliwością podejmowania, przez kierujących tymi gospodarstwami, decyzji o pozbyciu się składników majątku. Do tych czynników można zaliczyć: wielkość obszarową gospodarstw, poziom produkcji towarowej oraz wiek i wykształcenie kierujących gospodarstwami. W zdecydowanej części pozbywanie się majątku dotyczyło ziemi jako czynnika produkcji. Czyniły to gospodarstwa uznawane w badanym regionie (południowa Polska) za ponadprzeciętne obszarowo, a jednocześnie nie produkujące na rynek.

Podjęto zagadnienia dotyczące upadku ekonomicznego gospodarstw na obszarach górskich i podgórszych. Ponad połowa z nich w perspektywie kilkunastu lat utraci najprawdopodobniej charakter rolniczy, a pozostałe przyjmą lub utrwalą charakter gospo-

darstw suplementarnych, z których dochody będą stanowić jedynie dodatkową i to na ogół niewielką część dochodów rodziny.

Określono poziom dochodów rolniczych w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej w systemie otwartym lub zamkniętym, produkujących 100 i więcej tuczników rocznie, prowadzących rachunkowość w ramach polskiego FADN w latach 2004-2006. Stwierdzono, że im większa jest specjalizacja gospodarstw, tym mniejsze są nakłady czynników produkcji. Gospodarstwa o zamkniętym systemie chowu charakteryzowały się osiąganiem wyższego poziomu dochodu rolniczego, wyższą dochodowością pracy i środków trwałych. Posiadały również lepszą zdolność do samofinansowania działalności i tworzenia oszczędności.

Odniesiono się także do systemu finansowania hodowli roślin w Polsce w okresie przed i po integracji z UE. Do 2008 roku hodowla roślin była wspierana z budżetu państwa, jednak kwoty dotacji systematycznie zmniejszono. Po 2008 roku będzie możliwe już tylko finansowanie prac badawczych, a podstawowymi źródłami dochodów hodowców będą wpływy z opłat licencyjnych oraz z prowadzenia innych, poza hodowlą, działalności. Jedną z możliwości zwiększenia źródeł finansowania nakładów na hodowlę jest tworzenie przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych.

Sekcja czwarta była poświęcona problematyce „Interakcji rolnictwa i środowiska przyrodniczego”. W czasie obrad przybliżono, między innymi, istotę idei zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz najważniejsze reformy Wspólnej Polityki Rolnej, akcentujące potrzebę równoważenia skutków gospodarowania w rolnictwie na płaszczyźnie ekologicznej. Ukazano również środowiskowe aspekty polityki rolnej UE z perspektywy Polski.

Omówiono najlepsze praktyki w zakresie realizacji programów rolno-środowiskowych w krajach członkowskich UE, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń Polski w latach 2004-2006. Skonkludowano, że wprowadzenie tych programów może przynieść wymierne efekty środowiskowe i przyczynić się do rosnącej odpowiedzialności rolników za stan zasobów przyrodniczych oraz jakość produkcji towarowej. Konieczne jest jednak dostosowanie pakietów programu do uwarunkowań przyrodniczych oraz stworzenie sprawnego systemu oceniania, dzięki któremu programy te będą skutecznie monitorowane.

Szeroko dyskutowano na temat procesów rozwojowych rolnictwa ekologicznego w Polsce i pozostałych krajach UE. Zwrócono uwagę, że znaczenie tego sposobu produkcji rolnej zwiększa się niemal we wszystkich krajach członkowskich UE, w tym w sposób szczególnie w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. W Polsce, w latach 2003-2006 zarówno liczba gospodarstw ekologicznych, jak i areał upraw ekologicznych zwiększyły się czterokrotnie. Charakterystyczne jest przestrzenne zróżnicowanie produkcji ekologicznej w Polsce – największa liczba gospodarstw ekologicznych funkcjonuje w województwach wyróżniających się niekorzystną strukturą agrarną, nieskażonymi przyrodniczo terenami lub łatwym dostępem do dużych lokalnych rynków zbytu. Zaprezentowano korzyści płynące z tego sposobu prowadzenia gospodarstw rolniczych, jako alternatywy dla rolnictwa konwencjonalnego, oraz wybrane zagadnienia dotyczące infrastruktury rynku żywności ekologicznej w Polsce. Infrastruktura przetwórcza i handlowa w zakresie obrotu produktami ekologicznymi poprawia się wraz z rozwojem rolnictwa ekologicznego w Polsce, ale procesy te nadal znajdują się w początkowej fazie wzrostu.

Scharakteryzowano także poziom rozwoju infrastruktury ekologicznej na obszarach wiejskich w Wielkopolsce w aspekcie integracji Polski do UE. Podkreślono, że mimo znacznego wzrostu poziomu wydatków infrastrukturalnych, obszary wiejskie w Polsce nadal charakteryzuje znaczny niedorozwój w wyposażeniu ich w takie podstawowe urządzenia infrastruktury ekologicznej, jak: sieć kanalizacyjna, oczyszczalnie ścieków czy zorganizowane wysypiska śmieci. Istnieją również istotne dysproporcje w wyposażeniu w infrastrukturę poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, co w dłuższej perspektywie może stać się przyczyną powstawania barier rozwoju określonych wsi, a nawet większych obszarów.

Ponadto, omówiono politykę ekologiczną UE, na tle której przedstawiono problemy ochrony środowiska i proces ekologizacji produkcji w przedsiębiorstwach mleczarskich województwa wielkopolskiego. Ustalono, że badane jednostki z największym zaangażowaniem realizowały przedsięwzięcia w zakresie gospodarki wodnej i ściekowej, w mniejszym stopniu natomiast wprowadzały zmiany proekologiczne w zakresie ochrony atmosfery i gospodarki odpadami. Stwierdzono, że czynnikami determinującymi wdrażanie działań o charakterze prośrodowiskowym były aspekty prawne i finansowe.

Kontynuując rozważania dotyczące gospodarki odpadami komunalnymi na terenach wiejskich odnotowano, że w ostatnim roku sytuacja w tym zakresie uległa znacznej poprawie, co w dużej mierze jest zasługą władz gminnych, działających zgodnie z ustawą o czystości i utrzymaniu porządku w gminach (Dz. U. z 1996 r. 132, poz. 622 z późniejszymi zmianami). Z przeprowadzonych badań wynika, że obecnie problemem na terenach wiejskich jest nie tyle brak umów wywozu odpadów komunalnych, co brak kontroli ilości odpadów niewłaściwie zagospodarowywanych. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być niska świadomość społeczna na temat zagrożeń wynikających z nieprawidłowego gospodarowania odpadami oraz chęć ponoszenia przez mieszkańców jak najniższych kosztów z tytułu wywozu lub utylizacji odpadów.

W sekcji piątej, poprowadzonej przez prof. dr hab. Henryka Manteuffela, obrady toczyły się w języku angielskim, a podejmowana przez prelegentów problematyka badawcza była bardzo zróżnicowana. Uwagę skoncentrowano, między innymi, na instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej i polityki strukturalnej UE oraz wpływie środków pomocowych z budżetu UE na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w wybranych krajach UE, w tym w Polsce. Poruszono także kwestię zapewnienia odpowiedniej jakości żywności w gospodarstwach rolnych w Polsce, kosztów ogrzewania domów wiejskich w zależności od stosowanego systemu ogrzewania, efektywności rekonstrukcji produkcji mleczarskiej na Białorusi, a także tendencje rozwoju produkcji trzody chlewnej i mięsa wieprzowego na Białorusi na tle trendów światowych.

Całodzienne obrady zakończyły się plenarnymi sprawozdaniami przewodniczących sekcji problemowych oraz podziękowaniami organizatorów za udział w konferencji. Warto zaznaczyć, że wszystkie pozytywnie zrecenzowane referaty, nadesłane i wygłoszone na konferencji, zostały opublikowane w Zeszytach Naukowych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie seria Problemy Rolnictwa Światowego (tom 3 (XVIII), 4 (XIX) oraz 5 (XX)).